

АЙЫЛҔАҔА ТАПТАЛ.

5 кылаас.

Уруок көрүнгэ: Ситимнээх сананы сайыннары.

Сыала- соруга:

1)Төрөөбүт айылҔа кыһынны көстүүтүн бэлиэтии көрөргө үөрэтии, кэрэтин итэҕэйии, бэйэтин санаатын тылынан уонна суругунан этэргэ үөрэтии.

2)Айыы быраабылатын кытта билиһиннэрии, иитии.

3)Төрөөбүт айылҔаҔа, тулалыыр эйгэҕэ тапталы иитии.

4)Тыл саппаһын байытан, уус-ураннык кэпсиир дьобурун сайыннары. Оҕо санарыы нүорматын тутуһан, ситимнээхтик сангарарын сайыннары. Оҕо толкуйдуур, айар дьобурун сайыннары.

Туттар тэриллэр: компьютер, плакаттар, карта, таблица, кыптый, кумааҕы.

Уруок хаамыта:

1) Бугунну уруокка хоһоон, кэпсээн, ааҕыахпыт. Кумааҕынан. Кыптыйынан үлэлиэхпит.

Тэтэрээккэ суруйуохпут, таабырын таайаахпыт, билигин туох туһунан кэпсэтэрбитин билиэхпит

1. Баһа атаҕа биллибэт барҕа баайдаах, биэрэр да, хаһан да иэстиирин эппэт да, төлөппөт да баар үһү. (айылҔа)

2. Эһиги санааҕытыгар айылҔа диэн түгү? (оҕолор хоруйдарын истии).

2) Сахаларга ай диэн түгү эмэни, урут суоҕу, сананы баар гыныы, Ай диэн тылтан тахсар тыллары толкуйдаан (айлҔа, аймах, айымныы, айдаан, аймалҕан). АйылҔаҔа сыһыаннаах айыы быраабылаларыттан түгү билэбит (кэпсэтии).

- Мээнэ оту-маһы алдьатыма;
- Кыһыны-көтөрү мээнэ өлөрүмэ;
- Ууну киртитимэ;
- Уокка сүгүрүй;
- Ойуурга хаһытаама.

АйылҔаҔа сылдьан эн ыалдьыккын эрэ, онон киһи сиэринэн сылдьыллыахтаах. Киниттэн биһиги туһанабыт, аһыыбыт элбэх, ол иһин сиэринэн сылдьыллыахтаах. Киниттэн биһиги туһанарбыт, аһыырбыт элбэх, ол иһин биһиги өбүгэлэрбит (киһи – айылҔа оҕото) – диэн мээнэҕэ эппэтэхтэрэ буолуо.

3) Бу хартыыналары тэннээн көрүң. Көрөр хартыыналаргытыгар кэрэ уонна айгыраабыт айылҔа ойууламмыт. Бу айгыраабыт айылҔа дьон куһаҕан быһыытыттан тахсыбыт, эһиги мэлдьи айылҔаны харыстыы, таптыы үөрэнин, айылҔа оҕото буоларгытын умнуман.

- кыыдааннаах кырыа кыһын.
- дьыл хас кэмнээҕий?

Таабырын:

4) Кыһыны санаатаххытына эһиги түгү өйдүүгүтү? Кыһын бэлиэлэриттэн түгү билэбит?

Карточканан үлэ.

Холобур: манан, сымнаҕас хаар.

_____	_____	хаар
_____	_____	тымныы
_____	_____	тыал
_____	_____	туман

5) Тиэкиһи ааҕыы.Оҕолору аахтаран иһитиннэрии.

Тымныы төһө да сырылаатар таптыыбын кыһыны, эйигин.

6) Пааранан үлэ. Оџолору түрукка киллэрии.

Карточка: бу ыйга эниги дьиэбүтигэр ханнык кэрэ бэлиэ, түгэн буоларый?

- бу ыйга ханнык бырааһынньыктар буолалларый?
- бу ыйга айылбаба туох уларыйыы барарый?
- хамсыыр –харамайдар, дьон тугунан дьарыктаналларый?

Ыйдар алтынны, сэтинни, ахсынны, тохсунну, олунну, кулун тутар , муус устар.

Пааралар түүмүктэрин истии.

7) Бөлөбүнэн үлэ.

Тыл ситимнэрин салбаа.

Хара мастаах халын _____ (тыа.)

Абыс ыйдаах тымны _____(кытын).

Хойуутук бурбачыйар _____ (туман).

Кини тыына бурбайар _____ (тымны).

8) Айар үлэ: “Кэскил” хаһыаттан оџолор үлэлэрин билииннэри. Хоџоон кэпсээн, дьүһүйүү, оџо бэйэтин кыабынан талар.

1. Халлаан олус

Тарбахтарын

Туман наһаа

Иэдэним да

(инэлийдэ, тымны, хойуу, аһыйда)

2. Сибээстээх этиилэри сүрүй (кыһын саџаланна, хаар мастар, көтөр, кыыл, халлаан, оџолор).

3. Тирэх тыллары туттан кыһыны дьүһүйүү(кырыа кыһын, хатан ддыбар, бытархан тымны, куобах суорџанынан үллүйбүт, хойуутук бурбачыйар туман).Оџолор түмүктэрин истии.

4. Таабырын маџаһынна атыламмат манган суорџан баар үһү. (хаар)

Туга суох кыһын буолбаты? (хаар).

9) Магнитофон: - Егоровтар ырыалара.

Кумааһыны кыптыйынан кырыһан көрүөхпүт. Сотору Сага дьыл бырааһынньыга. Ырыа истэ- истэ кырыһабыт. Хаардарын бэйэ – бэйэлэригэр бэлэхтэхэллэр.

Хаар биһиги олохпугар суолталаах. Элбэх хаар түстэбинэ булчуттар кыыл суолун сирдэтэллэр, табанан, хайыһарынан айаннылларыгар табыгыстаах буолар. Хаар араас дьэрэкээн быһылаах. Хаары мээнэ кырыһан баран мээнэ бырабыман. Араас быһылаах уруһуйдар тахсаллар. Бүгүннү уруокка тугу гынныбыт? Тугу сананы биллибит?

10) Түмүк.

Бүгүннү уруокка эниги бары көхтөөхтүк, интэриэһинэйдик кытынныгыт. Олус үчүгэйдик сүрүйар, кэпсиир, айар оџолор элбэх эбиккит. Инникитин даџаны итини күүскэ сайыннарын. Бүгүннү уруокпутун Леонид Попов хоџоонунан түмүктүөхпүн баџарабын.

Дойдум кыһынын төһө да сирдэллэр

Бары миннигэс мин эппэр - хааммар

Иккистээн төрөө да диэтэллэр

Төрүөм этэ кыһыннаах кыраайбар.

Дьиэбэ үлэ.

Өйтөн сүрүйүү, хоџоон айыы “Хаар»

